

Анатолій Вихрущ,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови,
Тернопільський національний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського,
м. Тернопіль, Україна
ORCID ID: 0000-0002-4177-4614
e-mail: anatolwychruszcz@ukr.net

Ольга Христенко,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін,
Тернопільський національний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського,
м. Тернопіль, Україна
ORCID ID: 0000-0001-6036-2829
e-mail: khrystol@ukr.net

Надія Данік,

викладач кафедри загального мовознавства і слов'янських мов,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна
ORCID ID: 0009-0003-7440-7567
e-mail: nadiiadanik@ukr.net

ЗНАННЯ В СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ: МИНУЛЕ І МАЙБУТНЄ

Анотація. У статті здійснено аналіз проблеми знань у системі цінностей людини та суспільства. Схарактеризовано змістову структуру знання як центрального елемента інтегрального мислення, що передбачає урахування різних аспектів досліджуваного явища й водночас бачення його з позиції соціальної цілісності.

Проаналізовано дидактичні закономірності конструювання системи цінностей особистості, що відображають знання як необхідну умову прийняття нею суспільного ідеалу та інтеріоризації відповідної ціннісної ієрархії.

За результатами аналізу наукових розвідок українських (О. Вишневський, О. Сухомлинська, Н. Ткачова, Є. Хриков) та зарубіжних (Г. Ровід (H. Rovid), Ш. Матусяк (Sh. Matusiak), Дж. Берджес-Пуїо (J. Berges-Puyo), А. Гернандо (A. Hernando), А. Тейлор (A. Taylor)) учених

визначено тенденції розвитку сучасного наукового знання в контексті викликів ХХІ сторіччя (глобалізація, інформатизація, нові теорії). Йдеться про позиціонування знання як окремої вартості в системі цінностей майбутніх фахівців, особистості в цілому; а також спроби впровадження нових форм знання шляхом інтегрального мислення як методологічної основи вирішення актуальних проблем людини й суспільства.

Обґрунтовано, що потенціал знання навіть у форматі інноваційних концепцій, теорій, не може замінювати фундаментальних цінностей морального змісту, які апріорі здатні забезпечити регулювання наукової, інформаційної та інших сфер заради інтересів людини та людства.

Підсумовано, що війна проти України актуалізувала проблему захисту системи цінностей, пов'язаних з обізнаністю (історія України, української культури, історія педагогіки тощо), національним самоусвідомленням, збереженням національної ідентичності, захистом правди, справедливості, людяності. До того ж, в освітньому контексті масове дистанційне навчання детермінує пошук фахівцями нових дидактичних закономірностей, які сприятимуть збереженню якості вітчизняної освіти, впровадження системи цінностей, релевантних потребам перемоги й успішної відбудови України.

Ключові слова: цінності, знання, виховання, дидактика, освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді. При вирішенні проблем сучасної науки важливо звернути уваги на три головні аспекти: опис проблеми, аналіз причин, прогностична оцінка. Оцінюючи результати сучасних вітчизняних і зарубіжних досліджень, можна зробити висновок про домінування трьох важливих напрямків: особистісний розвиток, система цінностей, знання. Оскільки кожне з цих понять заслуговує серії монографічних досліджень, окреслимо лише найважливіші аспекти. В авторській періодизації (Професійна лінгводидактика, 2022), присвяченій розвитку дидактичних систем, 2018 рік розглядається як початок нового, сьомого періоду (етнодидактика, релігійна дидактика, філософська, академічно-університетська, педагогічно-психологічна, інформаційна, інтегральна дидактика).

Підкреслено необхідність підготовки підручників, монографій нового покоління, в яких на основі принципів науковості, історизму, системності, новаторства будуть знайдені закономірності розвитку освітніх систем, здійснено оцінку процесу виникнення і поширення авторських виховних,

дидактичних систем, можливості використання досвіду минулих років в умовах сьогодення. Інтегральне мислення, до якого закликав Я. А. Коменський і яке експерти Римського клубу в грудні 2017 р. назвали пріоритетом, передбачає насамперед ретроспективну оцінку і міждисциплінарний підхід (Вихрущ & Данік, 2023).

Висновки експертів Римського клубу з красномовною назвою «Some on» (див.: von Weizsäcker & Wijkman, 2018), власне кажучи, об'єднали всі три вищеназвані пріоритети. Підкресливши необхідність радикальних змін в глобальній освіті, автори конкретизували пріоритетні завдання. По-перше, це ціннісно орієнтована організація освітнього процесу. Адже, універсальні цінності як визначальний чинник життєдіяльності відображають квінтесенцію мудрості, набутої століттями. По-друге, перехід від навчання, в основі якого розвиток пам'яті, до принципово нового рівня, в основі якого критичне, незалежне, оригінальне, інтегральне мислення, адаптація до творчого реагування на майбутні виклики. Інтегральне мислення розглядається як здатність сприймати, організовувати, узгоджувати та знову об'єднувати складові елементи та приходити до об'єктивного розуміння реальності, що лежить в його основі, – воно виходить за межі системного мислення так само, як інтеграція виходить за межі агрегації (приєднання окремих елементів). Отож, освіта повинна представляти саме такий інтегрований погляд особистості, незалежно від конкретних галузей спеціалізації в майбутньому. Кожна дисципліна повинна так само навчитися досліджувати себе у світлі соціального цілого. По-третє, актуальним постає розвиток індивідуальних здібностей, готовності до самостійного навчання. По-четверте, йдеться про те, що ефективна комунікація з раціональним використанням сучасних технологій, кооперація, робота над колективними проектами, взаємне навчання стають передумовою для якісної освіти. По-п'яте, у процесі змін варто враховувати перевантаження від інформації (von Weizsäcker & Wijkman, 2018).

Аналіз основних досліджень і публікацій. Насамперед, розглянемо проблему історичних аспектів проблеми. Важливо врахувати рекомендації методологічного рівня, тож виокремимо пропозиції О. В. Сухомлинської щодо джерелознавчих матеріалів, необхідність використання, окрім архівних матеріалів, джерел із: 1) соціології, 2) етнографії, 3) культурології, 4) антропології, 5) статистики, 6) економіки (Сухомлинська, 2007b, с. 12). Важливими є також наукові висновки стосовно використання досвіду зарубіжних колег і опори на чотири недостатньо поціновані складові: «свідок, пам'ять, соціальний запит, подія», а також врахування такої фундаментальної категорії, як «час, часовий вимір» (Сухомлинська, 2018).

Науковий інтерес становлять праці, в яких пропонуються теоретико-методичні засади раціонального менеджменту (управління знаннями в різних сферах суспільного життя, що актуалізує проблему цінності знання на глобальному рівні (наприклад, Наливайко, Гребешкова & Батенко, 2014).

В останні роки опубліковані цікаві монографічні дослідження методологічного характеру, зокрема, відзначимо монографію професора Є. Хрикова (2017), який розробив основи педагогічної періодизації із урахуванням результатів вивчення дисертаційних робіт (на жаль, учений загинув від рук російських загарбників).

Водночас, актуальними є наукові розвідки щодо ролі знань в освітньому процесі з аксіологічної перспективи, що сприятимуть оптимізації навчання здобувачів освіти.

Мета та завдання статті. Метою статті є дослідження системи цінностей в історичному контексті, а також аналіз «статусу» знань у дидактичних системах із урахуванням концепції інтегрального мислення.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі вищезазначеного спробуємо показати вплив теоретичних концептів на вирішення актуальних педагогічних завдань. Розглянемо цю проблему на прикладі Галичини. Насамперед, зауважимо той факт, що не втрачають актуальності висновки О. В. Сухомлинської щодо врахування регіональних

особливостей розвитку педагогічної думки. В процесі періодизації важливо виокремлювати регіональний, державний, полідержавний (наприклад, європейський, світовий) рівень. О. В. Сухомлинська (2007а) в роботі «Історико-педагогічний процес в Україні: регіональний вимір» підкреслила, що «проблема регіонального виміру історико-педагогічного процесу має надзвичайно актуальне значення, особливо, з огляду на тезу, що сьогодення визначається історією, що всі суспільні позитиви і негативи укорінені в нашому віддаленому й наближеному минулому»; й запропонувала своєрідний інструментарій для розгляду знання про регіональний вимір, що відповідає «такому класифікаційному поняттю, як «локальна цивілізація» (в структурі загальноцивілізаційного підходу) або «локальна історія», тобто соціокультурний феномен конкретно-історичної репрезентації проявів одного порядку (етнічних, релігійних, мовних, педагогічних) на тлі загального вектора соціокультурного розвитку. Концептуалізація історико-педагогічних процесів у регіональному вимірі передбачає застосування специфічних методів дослідження та чітко визначених мети й завдань запланованої розвідки. Адже кожне регіональне (тобто особливе, характерне) може так розцінюватися в порівнянні, зіставленні, виявленні особливого на тлі загального або ж всезагального. І тоді за наявності особливостей, відмінностей від загального явище, подія, факт, прояв можуть розглядатися як регіональні. Другим методом освоєння регіональною виміру в історії педагогіки є інтерпретаційний метод, тобто метод описовості реалій у їх деталізації й різноманітті, унікальності» (Сухомлинська, 2007а).

Важливою для нашого дослідження є проблема періодизації у контексті аналізу поняття «знання», теорії навчання (Вихрущ, 2023). Адже чітка періодизація сприяє розумінню структурних особливостей науки, генезису та еволюції її ідей, концепцій, методів, тенденцій розвитку; допомагає виявити її внутрішні закономірності та зробити відповідні наукові узагальнення (Сухомлинська, 2002).

Розглянемо недостатньо поширені в Україні джерела. Аналізуючи особливості дидактичної думки Польщі та її вплив на розвиток педагогіки, зокрема, в Галичині, ми прийшли до висновку, що публікація в 1926 році книги Г. Ровіда «Творча школа» (до речі, перша стаття з аналогічною назвою була опублікована ним у 1924 р., друге видання цієї книги – в 1929 р., а третє в 1931 р.) може слугувати початком нового етапу в розвитку дидактики цієї країни (Rowid, 1926).

Якщо представники наукової школи знаменитого філософа К. Твардовського показали блискучі приклади поєднання дидактики і логіки як у назвах розділів, так і в змісті, то Г. Ровід відрізнявся від початку наукової діяльності пошуком свого шляху. Як приклад розглянемо його статтю в першому номері популярного часопису «Ruch pedagogiczny» за 2012 р. Через сто десять років ця стаття була знову надрукована в цьому ж журналі як данина пам'яті видатного педагога і першого редактора. Назва статті красномовна – «Ідеали наших учнів».

Назвемо головні аспекти дослідження. По-перше, підкреслюється думка, що лише вивчення індивідуальних особливостей учнів дозволить досягнути виховної мети. Якщо інформація від батьків і шкільного лікаря дозволяла врахувати особливості фізичного розвитку учня, то не меншої уваги потребує специфіка духовного розвитку. Серед пріоритетів Г. Ровід називає уяву, почуття, вподобання, прагнення, інтелект. По-друге, для вивчення окремих питань педагог пропонує враховувати вік, релігію, національність, професію батьків. По-третє, відповіді на запитання про найбільше бажання написали 238 учнів віком від 10-ти до 16-ти років. Мотиви поділено автором статті на три групи: *егоїстичні* («хочу бути професором, бо він має багато грошей», «хочу мати багато грошей і дім», «добре і довго жити», «бути здоровим», «їздити на полювання», «здати екзамени», «хочу мати гарного коня», «хочу бути ксьондзом, бо він має багато грошей», «бути багатим і нічого не робити», «мати дім, город, ставок і трохи лісу»), *альтруїстичні* («служити Богу», «щастя для батьків»,

«довгих років батькам», «жити в злагоді з людьми», «бути порядною людиною», «бути освіченим», «мати батька і маму», «щоб дідусь не хворів», «допомагати бідним»), *ідейні* («відбудова Батьківщини», «працювати для блага народу», «пояснити братам, які під московським ярмом, що вони поляки і в них є Батьківщина», «щоб Польща стала незалежною», «боротися і навіть загинути за Батьківщину», «боротися з москалями», «служити в польському війську», «вирости добрим сином нещасливої країни і боротися як добрий Поляк за свободу народу», «щоб Батьківщина повернула минулу славу»). На думку Г. Ровіда, перша група учнів прагне матеріальних благ, друга хоче вчитися і працювати, щоб досягнути мети, а ідеалом третьої є служіння Батьківщині. Зауважимо, що для респондентів другої й третьої групи непоодинокими є виокремлення навчання, знань для досягнення мети. Автор підкреслює необхідність масового вивчення думки учнів для відповідних висновків і узагальнень. Зауважимо, що для теоретичного обґрунтування ідеалів, цінностей учнів Г. Ровід широко використовує досвід інших країн (Rowid, 2022). Ми намагалися реалізувати рекомендації ученого, досліджуючи систему цінностей майбутніх фахівців медичної галузі в міжнародному контексті (див.: Khrystenko et al., 2022).

Проблема знань у системі цінностей має давню історію. Достатньо згадати діалоги Сократа, текст Біблії, першу в історії дидактичну систему Я.А. Коменського, наукову школу Й.Ф. Гербарта.

В історії педагогіки недостатньо уваги звертають на твори письменників, які писали про знання й цінності. Ще прийде час для узагальнення педагогічних ідей Й.Ф. Гете. Виокремимо декілька аспектів. По-перше, це трагічність життя творчої людини, яку не розуміють. По-друге, жорстока оцінка історичних знань (В часи минулі не сяга наш зір: / То книга за сьома печатями. / А те, що звеш ти “дух часів”, — / В тім лиш відбиток духу письменників, / По суті, можемо помічати ми. / Та писанина — то якесь страхіття, / Поглянувши, світ за очі б тікав: / То – купа сміття, звалище лахміття, / А в кращім разі – фарс з життя держав, / Повчальними

прикрашений думками, / Банальними, як у ляльковій драмі). Розумний опонент – це теж цінність. По-третє, вічне запитання про можливість пізнання (А що ж «пізнати» означає? / Хто справжнім іменем назве дитя? / Так, мало хто пізнатъ хоч дещо зміг, / Та й ті провидці, серцем необачні, / Несли свої думки юрбі невдячній; / За те й палили, й розпинали їх...).

По-четверте, фахівці з дидактики, риторики належно поцінують сповнені розпачу слова і поради щодо загроз для окремих виступів і текстів (А серце крається в самого: / Не можем знати ми нічого! / Шукай заслуги не в словах, / Не шийся в галасливій блазні! / Як розум є в твоїх речах, / То будуть без окрас виразні, / Бо для правдивих мудреців / Не треба вишуканих слів. / Всі ваші фрази дуті, беззмистовні, / Цяцьковані, бундючно-пишномовні, – / То вітер лиш, що десь між верховіть / Сухим осіннім листям шарудить) (Гете, б. д.). Ця тема потребує окремого монографічного вивчення, Ми лише зауважимо, що відомий філософ М. Гайдеггер неодноразово використовував для теоретичних узагальнень поетичні тексти. В 1910 р. у Львові була опублікована цікава книга «Відомості з педагогіки і дидактики», в якій відомий польський фольклорист, дослідник говірок, учитель, директор учительської семінарії Шимон Матусяк звертає увагу на особливості людини, питання здоров'я, значимість антропології. Педагогіка розглядається як наука про мету, засоби, способи виховання. У свою чергу, виховання повинно, на думку автора, зосереджуватися на розвитку тіла, душі, моральних цінностей. Дидактика виокремлена як окрема наука. Насамперед, розглядається особа учня, статеві відмінності, темперамент, індивідуальні, вікові особливості, етапи розвитку, особливості характеру. У контексті теми нашого дослідження важливим є висновок щодо трьох найістотніших аспектів душі: пізнання (споглядання, мислення, уява), почуття, прагнення (мотивація). Логічним продовженням вищеназваних засад стало виокремлення переваг наочності (моделі, образи, малюнки, предмети), з допомогою запитань розуміння суті того, що вивчається, а також розвиток уваги і самостійності. Характерною особливістю книги

Ш. Матусяка стало багаторазове використання поетичних текстів, пісень, що можна розглядати як важливий елемент словесних методів навчання (Matusiak, 1910).

На початку ХХ століття проблема знань як цінності особливо загострилася, досягнувши державного рівня. Ми неодноразово звертали увагу на один маловідомий факт. У нашій монографії ми описали унікальні події 1900 р., які стали вирішальними. Три таблиці взяті з книги російських авторів за 1909 р. Перша – показує кількість неписьменних на тисячу населення (Швейцарія – 0, Німеччина – 20, Швеція – 21, Бельгія – 22, Великобританія – 80, США – 107, Франція – 150, Австрія – 356, Угорщина – 478, Росія (1897) – 747). Друга таблиця характеризує національний дохід в різних країнах (по Мюльголю): США – 309; Великобританія – 299,3; Франція – 268,5; Бельгія – 239,1; Швеція – 199,2; Німеччина – 190,9; Норвегія – 183; Швейцарія – 160; Австро-Угорщина – 135,7; Італія – 109,3; Росія – 66,4. І третя таблиця окреслює витрати на одного учня впродовж року. Результати не можуть не дивувати: США – 50 крб. 80 коп.; Швейцарія – 28.40; Прусія – 22.70; Англія – 21.60; Норвегія 18.40; Швеція – 17.70; Японія – 6.20; Франція 2.70; Росія – 1крб. 20 коп. (див.: Вихрущ, 1993, с. 34–35). Економічний закон довгої хвилі буде нагадувати про себе десятиліттями...

Саме економічні чинники, особливості розвитку промисловості, урбанізація вплинули на освітню політику, стимулювали пошук нових методів навчання, підвищили цінність знань. Насамперед, на потреби практики відгукнулася наукова школа Д. Дьюї (США). Не відставали й інші країни. Має рацію Л. Дяченко, підкреслюючи значимість змін на зламі століть, коли в «деяких європейських країнах, у тому числі й у Німеччині, створюються лабораторії – спеціальні центри психологічних і педагогічних досліджень. Поява таких центрів зумовила виникнення експериментальної педагогіки, у центрі уваги якої перебували не проблеми навчання дитини, а вивчення особливостей розвитку дитини. Найвидатнішими її

представниками були Вільгельм-Август Лай (1862–1926) та Ернст Мейман (1862–1915). Так, В.-А.Лай у працях «Методика викладання природознавства та критика реформаторських зусиль на основі сучасної психології» (1899) та «Експериментальна дидактика» (1903) критично висловлювався про тогочасну загальноосвітню школу і пропонував замінити її «школою дій», де учні мали змогу діяти творчо і самостійно та набувати власного досвіду пристосування до середовища. На переконання Е. Меймана, експериментальна педагогіка має вивчати проблеми фізичного й психічного розвитку дитини, особливості її мислення, сприймання, відчуття тощо. Це твердження відображене вченим у праці «Інтелект і воля» (1913). Заслугою експериментальної педагогіки були передусім точність і визначеність її результатів, поданих у точних числах чи мірах, хоч не всі педагогічні акти, дії або вияви можна охопити в рамках експерименту» (Дяченко, 2021, с. 26).

Закономірності розвитку дидактичних систем потребують подальшого вивчення.

Висновки. Початок XXI століття нагадує події минулого. Знову активний пошук вирішення складних питань виховання й навчання підростаючого покоління, порівняльні дослідження досягнень учнів різних країн (програма PISA передбачає оцінку рівня знань з предметів природничого циклу, математики, але на першому місці – читання і розуміння прочитаного тексту).

Війна в Україні загострила проблему захисту системи цінностей, збереження національної ідентичності в умовах нових викликів. Масове дистанційне навчання обумовлює пошук фахівцями з дидактики нових закономірностей, які сприятимуть збереженню якості вітчизняної освіти, наблизатимуть перемогу і успішну відбудову країни.

Перспективи подальших досліджень. Варто зосередити увагу на розробці методики впровадження концепції інтегрального мислення в освітній процес, що сприятиме переосмисленню цінності знання в умовах

XXI століття. Доцільним видається і дослідження наукової спадщини учених, які використовували літературні, мистецькі твори як змістову основу обґрунтування науково-педагогічних ідей, теорій тощо. Діяльність наукових шкіл, державне управління навчальним процесом, ретроспективні закономірності розвитку методів навчання, дидактична культура особистості, ці теми не втрачають актуальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Вихрущ, А. В. & Данік, Н. А. (2023). Методи навчання в системі дидактичної культури Галичини початку ХХ століття. *Медична освіта*, (1), 132–139.
- Вихрущ, А. В. (2023). Періодизація розвитку дидактичних систем. *Медична освіта*, (2), 11–17.
- Вихрущ, А. В. & Стефанишин, К. Л. (Ред.). 2022. *Професійна лінгводидактика в контексті особистісної парадигми*. ТНМУ.
- Вихрущ, А. В. (1993). *Трудова підготовка учнів у загальноосвітніх школах України (XIX – початок ХХ століття)*. Український державний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.
- Гете, Й. В. (б. д.). *Фауст*. Kolobook.org. <https://kolobook.org/faust-yogann-voifgang-gete/>
- Дяченко, Л. (2021). Оригінальні німецькомовні видання як джерело знань про розвиток педагогічної науки в Німеччині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. *Науково-педагогічні студії*, (5), 22–30. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2021-5-22-30>
- Наливайко, А. П., Гребешкова, О. М. & Батенко Л. П. (2014). *Стратегічне управління знаннями підприємства*. КНЕУ.
- Сухомлинська, О. В. (2018). Деякі міркування щодо вживання поняття «історія сучасності» у педагогічному контексті (крізь призму зарубіжних досліджень). *Науково-педагогічні студії*, (1), 10–18. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2018-1-10-18>
- Сухомлинська, О. В. (2007а). Історико-педагогічний процес в Україні: регіональний вимір. *Шлях освіти*, 2, 42–49. <https://lib.iitta.gov.ua/9012/1/Стаття%20О.В.%20Сухомлинської..pdf>
- Сухомлинська, О. (2007б). Методологія дослідження історико-педагогічних реалій другої половини ХХ століття. *Шлях освіти*, 4, 6–12.
- Сухомлинська, О. В. (2002). Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки до нового виміру. У *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002. Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України* (Ч. 1, с. 37–54). ОВС.
- Хриков, Є. М. (2017). *Методологія педагогічного дослідження*. ФОП Панов А. М.
- Khrystenko, O. M., Vykhruhshch, A. V., Fedoniuk, L. Y. & Oliinyk, N. Y. (2022). Personal values of future doctors. *Wiadomosci lekarskie*, LXXV (8; P. 2), 2020–2025. <https://doi.org/10.36740/WLek202208214>
- Matusiak, Sz. (1910). *Wiadomości z pedagogiki i dydaktyki. Podręcznik dla seminarjów i kursów nauczycielskich, tudzież wyższych szkół żeńskich, do nauki*. Towarzystwo pedagogiczne.
- Rowid, H. (1926). *Szkoła twórcza*. B.w.
- Rowid, H. (2022). Ideały naszych uczniów. *Ruch Pedagogiczny*, 1, 27–41.
- Weizsäcker, E. U. von & Wijkman, A. (2018). *Come on! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet – A Report to the Club of Rome*. Springer,

REFERENCES

- Vykhruhshch, A. V. & Danik, N. A. (2023). Teaching methods in the system of didactic culture of Galicia in the early of twentieth century. *Medical Education*, (1), 132–139. [in Ukrainian].
- Vykhruhshch, A.V. (2023). Periodization of development of didactic systems. *Medical Education*, (2), 11–17. [in Ukrainian].
- Vykhruhshch, A. V. & Stefanyshyn, K. L. (Eds.). (2022). *Professional linguodidactics in the context of personal paradigm*: Monograph. TNMU. [in Ukrainian].
- Vykhruhshch, A.V. (1993). *Labor training of students in secondary schools of Ukraine (XIXth – early of XXth century)*. M. P. Drahomanov Ukrainian State Pedagogical University. [in Ukrainian].
- Goethe, J. V. (n. d.). *Faust*. Kolobook.org. <https://kolobook.org/faust-yogann-volfgang-gete/> [in Ukrainian].
- Diachenko, L. (2021). Original German-language publications as a source of knowledge about the development of pedagogical science in Germany in the late nineteenth and early twentieth centuries. *Research and Educational Studies*, (5), 22–30. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2021-5-22-30> [in Ukrainian].
- Nalyvaiko, A. P., Grebeshkova, O. M. & Batenko, L. P. (2014). *Strategic knowledge management of the enterprise*: Monograph. KNEU. [in Ukrainian].
- Sukhomlynska, O. V. (2018). Some considerations on the use of the concept of “history of modernity” in the pedagogical context (through the prism of foreign research). *Research and Educational Studies*, (1), 10–18. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2018-1-10-18> [in Ukrainian].
- Sukhomlynska, O. V. (2007a). Historical and pedagogical process in Ukraine: regional dimension. *The Way of Education*, 2, 42–49. <https://lib.iitta.gov.ua/9012/1/Стаття%20О.В.%20Сухомлинської...pdf> [in Ukrainian].
- Sukhomlynska, O. (2007b). Methodology of research of historical and pedagogical realities of the second half of the twentieth century. *The Way of Education*, 4, 6–12.
- Sukhomlynska, O. V. (2002). Periodization of pedagogical thought in Ukraine: steps to a new dimension. In *Development of pedagogical and psychological sciences in Ukraine 1992–2002*. Collection of scientific works to the 10th anniversary of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ch. 1, pp. 37–54). OVS. [in Ukrainian].
- Khrykov, E. M. (2017). *Methodology of pedagogical research*: Monograph. FOP Panov A. M. [in Ukrainian].
- Khrystenko, O. M., Vykhruhshch, A. V., Fedoniuk, L. Y. & Oliinyk, N. Y. (2022). Personal values of future doctors. *Wiadomosci lekarskie*, LXXV (8; P. 2), 2020–2025. <https://doi.org/10.36740/WLek202208214>
- Matusiak, Sz. (1910). *Wiadomości z pedagogiki i dydaktyki. Podręcznik dla seminarjów i kursów nauczycielskich, tudzież wyższych szkół żeńskich, do nauki* [Knowledge of pedagogy and didactics. A textbook for seminars and teacher training courses, as well as higher female schools]. Towarzystwo pedagogiczne. [in Polish].
- Rowid, H. (1926). *Szkola twórcza* [Creative School], n. P. H. [in Polish].
- Rowid, H. (2022). Ideały naszych uczniów [Ideals of Our Students], *Ruch Pedagogiczny*, 1, 27–41. [in Polish].
- Weizsäcker, E. U. von & Wijkman, A. (2018). *Come on! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet – A Report to the Club of Rome*. Springer, Science+Business Media LLC. <https://doi.org/10.1007/978-1-4939-7419-1> 1.

Anatolii Vykhreshch,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Ukrainian Language
I. Horbachevskiy Ternopil National Medical University,
Ternopil, Ukraine,
ORCID ID: 0000-0002-4177-4614
e-mail: anatolwychruszcz@ukr.net

Olga Khrystenka,
PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor of the Higher Education Pedagogy and Social Sciences
Department,
I. Horbachevskiy Ternopil National Medical University
Ternopil, Ukraine,
ORCID ID: 0000-0001-6036-2829
e-mail: khrystol@ukr.net

Nadiia Danik,
Lecturer at the Department of
General Linguistics and Slavic Languages,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
Ternopil, Ukraine,
ORCID ID: 0009-0003-7440-7567
e-mail: nadiiadanik@ukr.net

KNOWLEDGE IN THE VALUE SYSTEM: PAST AND FUTURE

Abstract. The article analyzes the problem of knowledge in the system of values of a person and society. The article describes the content structure of knowledge as a central element of Integral thinking which involves taking into account various aspects of the phenomenon under study and at the same time seeing it from the point of view of social integrity. The article investigates the didactic regularities of constructing a system of personal values, reflecting knowledge as a necessary condition for its acceptance of the social ideal and interiorization of the corresponding value hierarchy.

Based on the results of the analysis of scientific researches of Ukrainian (O. Vyshnevskiy, O. Sukhomlynska, N. Tkachova, Ye. Khrykov) and foreign (H. Rovid, Sh. Matusiak, J. Berges-Puyó, A. Hernando, A. Taylor) scholars, the tendencies of development of modern scientific knowledge in the context of the challenges of the XXI century (globalization, informatization, new theories) are determined. The authors of the article have identified trends in the development of modern scientific knowledge in the context of the challenges of the XXI century (globalization, informatization, new theories (sustainable development, gender), wars, etc.). This refers to the positioning of knowledge as a separate

value in the system of values of future professionals and the individual as a whole; as well as attempts to introduce new forms of knowledge through integral thinking as a methodological basis for solving urgent problems of man and society. The authors substantiate the thesis that the potential of knowledge, even in the format of innovative concepts and theories, cannot replace the fundamental values of moral content, which a priori are able to ensure the regulation of scientific, information, and other spheres for the sake of human and humanity's interests.

It is summarized that war against Ukraine has actualized the problem of protecting the system of values related to awareness of current issues of history, national identity, preservation of national identity, protection of truth, justice, and humanity. In addition, in the educational context, massive distance learning determines the search for new didactic patterns by specialists that will help preserve the quality of national education, and introduce a system of values relevant to the needs of victory and successful reconstruction of Ukraine. The article analyses little-known facts about the system of values in the early twentieth century, and the factors that influenced the development of didactic systems.

Keywords: values, knowledge, education, didactics, education.